

La millor pedagogia és la igualtat

Francesc J. Hernández i Alicia Villar

Departament de Sociologia i Antropologia Social.
Universitat de València

*What did you learn in school today,
dear little boy of mine?*

*I learned our Government must be strong;
it's always right and never wrong;
our leaders are the finest men
and we elect them again and again.*

Pete Seeger

1. La gran fal·làcia educativa

Ens han explicat moltes coses sobre l'educació a Finlàndia. Què significa que un sistema educatiu és un bon sistema educatiu?

Els indicadors educatius europeus permeten calibrar allò que s'anomena vulgarment *fracàs* escolar, un fenomen del qual s'ha pres consciència recentment en la nostra societat. En èpoques passades, però, simplement s'ignorava el drama de les persones que abandonaven prematurament l'escolarització. N'hi havia una certa acceptació, que en el nostre cas arribaria fins la llei de 1970.

Certament, el grau de *fracàs* escolar que té una població depèn de l'acotació conceptual del terme i dels indicadors utilitzats per mesurar-lo. Podem considerar *fracàs* la no-consecució del nivell educatiu obligatori, que en el

nostre context es tradueix en la no-superació de l'educació secundària obligatòria (ESO), és a dir, un *fracàs* en l'acreditació. Els motius de la no-acreditació, lògicament, són diversos.

Si observem els resultats de PISA 2009 i 2012¹ podem comprovar que allò que s'anomena *fracàs* no té relació directa amb la formació en matemàtiques, llengua o ciències. Una opció per mesurar el *fracàs* escolar és considerar la proporció de persones que no disposen de l'educació secundària obligatòria en una edat de referència, cosa que es pot mesurar a través de l'indicador de percentatge de les persones de 18-24 anys sense l'educació secundària obligatòria. S'estudia una cohort d'edat una mica allunyada de la finalització de l'escolarització obligatòria per donar temps perquè les persones puguin acabar-la.

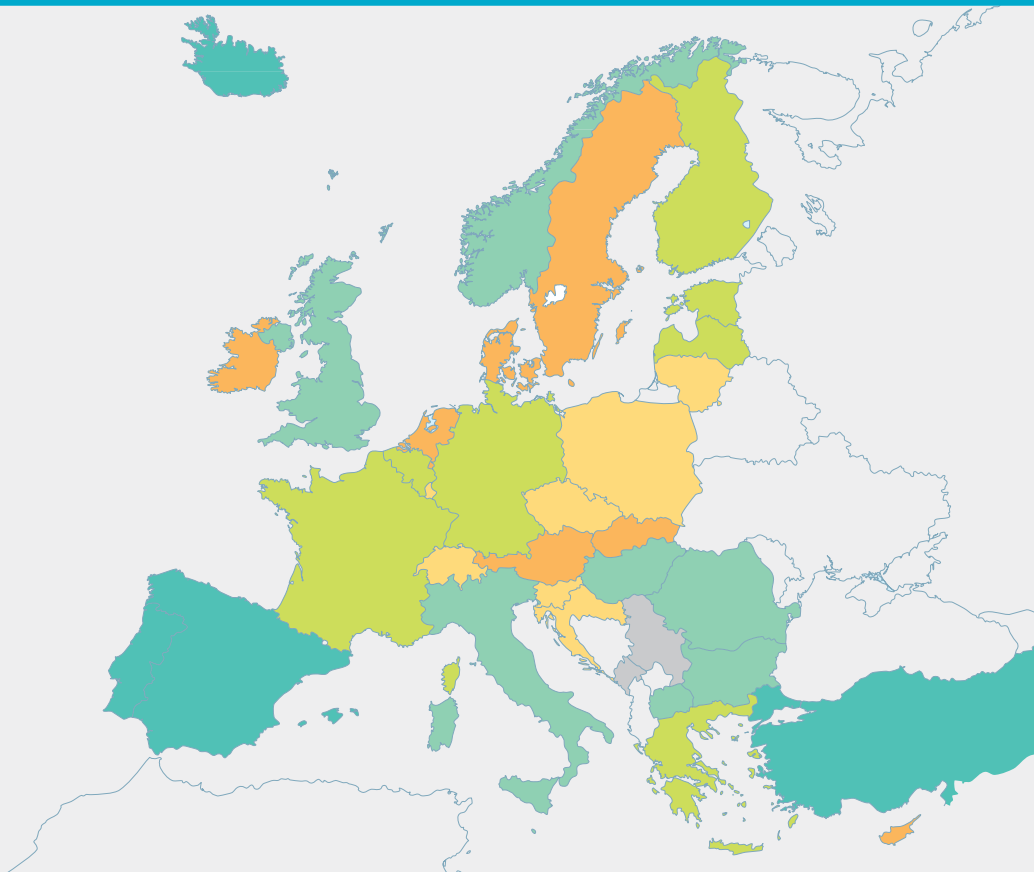
Hom podria pensar que els estats de la Unió Europea amb millors resultats en PISA tindran menys *fracàs*, i a l'inrevés. L'evidència empírica, però, ens fa negar-ho contundentment. És més, el fet de vincular les dues coses és la gran fal·làcia del reformisme pedagògic. Les dades mostren que, en l'àmbit europeu, no hi ha pràcticament relació entre un indicador i l'altre. Vegem-ne les dades. Se sol parlar de Finlàndia, i es compara amb Espanya. Doncs bé, ampliem una mica el focus i considerem, per exemple, tots els països de la UE que comencen amb «E» o «F». Evidentment, es tracta d'un criteri arbitrari que ens permet seleccionar només alguns sistemes educatius i mostrar la no-relació entre ambdós indicadors. En la taula 1 tenim les dades de PISA i del *fracàs* de l'any 2009 i en la taula 2, les dades de 2012.

Taules 1 i 2. Resultats de PISA i de *fracàs* (% de persones de 18-24 anys sense l'educació secundària obligatòria) en alguns estats de la UE

	Resultats de PISA (2009)			fracàs (2009)		
	Llengua	Matemàtiques	Ciències	Total %	Homes %	Dones %
Eslovàquia	477	497	490	4,9	5,7	4,1
Eslovènia	483	501	512	5,3	7,2	3,2
Espanya	481	483	488	31,2	37,4	24,7
Estònia	501	512	528	13,9	18,4	9,3
Finlàndia	536	541	554	9,9	10,7	9,0
França	496	497	498	12,2	14,3	10,1
	Resultats de PISA (2012)			fracàs (2012)		
	Llengua	Matemàtiques	Ciències	Total %	Homes %	Dones %
Eslovàquia	463	482	471	5,3	6,0	4,6
Eslovènia	481	501	514	4,4	5,4	3,2
Espanya	488	484	496	24,9	28,8	20,8
Estònia	516	521	541	10,5	14,0	7,1
Finlàndia	524	519	545	8,9	9,8	8,1
França	505	495	499	11,6	13,4	9,8

Font: OCDE i Eurostat.

¹ Programa d'avaluació internacional, de fort impacte mediàtic, promogut per l'OCDE, on s'avaluen les competències de l'alumnat de 15 anys en tres àmbits específics: matemàtiques, lectura i ciències. A més dels estats membres de l'OCDE, entre els quals hi ha l'estat espanyol, d'altres també poden encarregar una anàlisi equivalent. El govern valencià va decidir no participar ni en l'edició de 2012, ni en les anteriors.

Abandonaments prematurs de l'educació i la formació

DADES DE 2013

LLegenda	Casos
3,7 - 6,3	7
6,3 - 9,2	7
9,2 - 11,0	7
11,0 - 17,3	7
17,3 - 37,5	5
Dades no disponibles	0

Com hem dit, se sol adduir com a model d'èxit educatiu Finlàndia. Podem veure en les taules que, per exemple, el país nòrdic té, certament, millors resultats PISA i menys *fracàs* que França. Alhora, França té millors resultats PISA i menys *fracàs* que Espanya. Eslovènia i Eslovàquia tenen pitjors resultats que Finlàndia, França o Estònia, però els seus percentatges de *fracàs* són molt menors. Tanmateix aquests sistemes educatius no tenen l'impacte mediàtic dels nòrdics.

Si ens fixem atentament en les dades de les taules, fins i tot Eslovàquia, que el 2009 tenia uns resultats semblants als d'Espanya (per davant en matemàtiques i ciències, i per darrere en llengua) ha minvat en la prova PISA de 2012. Ara, Espanya trau millors resultats PISA que Eslovàquia, però aquest país continua amb un *fracàs* molt menor que el de Finlàndia, França o Espanya. Què significa tot això?

Hi ha un procediment matemàtic per establir més fermament aquesta absència de relació (o relació mínima, si preferiu) entre un fenomen i l'altre. Es tracta de calcular el coeficient de correlació² entre les dues sèries de dades dels estats de la Unió Europea. En les taules 3 i 4 es mostren els coeficients de correlació dels resultats PISA (tant en l'edició de 2009 com del 2012) i l'indicador de persones sense el nivell d'educació obligatòria (allò que freqüentment s'anomena *fracàs*). Com hi podeu veure, més aviat s'acosten a 0,0.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/mapToolClosed.do?tab=map&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdsc410&toolbox=types>

Taules 3 i 4. Coeficients de correlació entre indicadors de PISA i de *fracàs* (% 18-24 sense ESO)

2009	% població 18-24 sense ESO	% homes 18-24 sense ESO	% dones 18-24 sense ESO
PISA llengua	-0,26	-0,17	-0,37
PISA matemàtiques	-0,12	-0,03	-0,24
PISA ciències nat.	-0,27	-0,20	-0,37
2012	% població 18-24 sense ESO	% homes 18-24 sense ESO	% dones 18-24 sense ESO
PISA llengua	-0,16	-0,08	-0,24
PISA matemàtiques	-0,33	-0,24	-0,42
PISA ciències nat.	-0,29	-0,22	-0,38

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'OCDE i Eurostat.

² El coeficient de correlació presenta un valor entre 1,0 i -1,0. Si hi ha relació intensa entre dues variables (quan els valors d'una augmenten, els de l'altra ho fan al mateix ritme) s'acosta a 1,0. Si hi ha relació inversa (una augmenta i l'altra minva al mateix ritme) presenta un coeficient pròxim a -1,0. Si una variable augmenta o minva i l'altra oscil·la o no seguint una lògica diferent, el valor s'acosta a 0,0.

«Podem afirmar, aleshores, que no hi ha relació (o és molt feble) entre els resultats de PISA i el fracàs escolar»

Arribats en aquest punt, podem afirmar, aleshores, que no hi ha relació (o és molt feble) entre els resultats de PISA i el fracàs escolar. Al fil d'aquest resultat, es poden plantejar dues preguntes raonables: si no és amb el fracàs, amb què tenen relació els resultats de PISA? I amb què es relaciona el fracàs?

2. It's the economy

Els resultats de PISA es relacionen, entre altres, amb la inversió pública en educació. Si tenim en compte els estats de la Unió Europea, com més diners aporta un estat a l'educació (respecte de la riquesa produïda al país) millors són els resultats de PISA. Podem observar els coeficients de correlació entre la inversió educativa respecte del producte interior brut (PIB) de cada país i els resultats de PISA en la taula 5.

Taula 5. Coeficients de correlació (0-1) entre inversió pública respecte del PIB i resultats de PISA

	Llengua	Matemàtiques	Ciències
Inversió pública respecte el PIB amb PISA 2009	0,52	0,47	0,33
Inversió pública respecte el PIB* amb PISA 2012	0,57	0,51	0,49

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'OCDE i Eurostat.
(*) últimes dades disponibles de 2010.

Fixeu-vos que els coeficients de la taula 5 són sensiblement superiors (en termes absoluts) als valors de les taules anteriors. D'això es dedueix que si, per exemple, un govern volguera que els resultats de PISA foren millors, el que hauria de fer seria incrementar la seua inversió pública. Cal recordar que, segons les dades d'Eurostat i el Ministeri d'Educació, la inversió educativa pública a Espanya (els diners que aporta l'estat) respecte del PIB ha minvat els darrers anys: 5,01% (2009), 4,97% (2010) i 4,83% (2011).

3. I el fracàs?

Les dades disponibles suggereixen que allò que anomenem fracàs, val a dir l'abandonament precoç dels estudis abans de concloure el cicle obligatori, té relació amb fac-

tors més aviat extraacadèmics. Hem vist que no té relació (o té una relació mínima) amb el rendiment dels estudiants (tal com el mesura PISA). A continuació, observarem com es relaciona amb indicadors que intenten donar compte de la desigualtat social. Per mesurar la desigualtat d'una societat se solen utilitzar diversos indicadors. L'OCDE, per exemple, en fa servir tres que estan relacionats amb els ingressos: 1) la relació d'ingressos entre el 10% més ric de la població i el 10% més pobre (índex 90/10); 2) la relació entre els ingressos del 20% més ric i el 20% més pobre de la població (índex 80/20); i 3) l'índex de Gini que mesura

Taula 6. Correlacions entre desigualtat i fracàs

	% població 18-24 sense ESO	% homes 18-24 sense ESO	% dones 18-24 sense ESO
Desigualtat OCDE índex 80/20	0,81	0,80	0,80
Desigualtat OCDE índex 90/10	0,78	0,78	0,76
Desigualtat OCDE coeficient Gini	0,72	0,71	0,72

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'OCDE i Eurostat.

el nivell de concentració dels ingressos, per la qual cosa es considera com una mesura d'equitat social. En els tres casos, valors majors signifiquen que la societat és més desigualitària.

Les dades anteriors mostren que el fracàs presenta correlacions altes amb els indicadors socials de desigualtat. En poques paraules: més igualtat, menys fracàs; i a l'inrevés, més desigualtat, més fracàs.

La conclusió principal d'aquest text breu és que l'estat espanyol, dins del context europeu, presenta xifres rècord en fracàs escolar. Aquest problema no es resoldrà si s'aconsegueixen millors resultats en PISA o en altres proves diagnòstiques. En tot cas, podem dir que això només serveix per culpabilitzar els docents o les escoles o sotmetre les seues condicions laborals i salarials a l'arbitrarietat dels resultats del seu estudiantat. Els casos d'Eslovènia o Eslovàquia desmunten aquesta fal·làcia. Si es volen millors resultats en PISA, cal invertir més en educació. Dit d'una altra manera, caldria capgirar la tendència actual d'inversió pública en educació. I més encara, si allò que realment es vol es fer minvar considerablement el fracàs, el que cal fer, segons l'evidència empírica, és afavorir l'establiment d'una societat més igualitària. Vivim en una de les societats més desigualitàries de la Unió Europea. Afavorir la igualtat és la millor pedagogia. ■